МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ З РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ
КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УКРАЇНСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПОЛІТОЛОГІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

ПРОТИДІЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

ЗБІРНИК
МАТЕРІАЛІВ НАУКОВОГО ФОРУМУ

21 червня 2023 року

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2023

УДК 343.326-048.66(477-21)
П 83

Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту права та політології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 3 від 19.06.2023 р.)

Редакційна колегія:

Андрущенко Віктор Петрович – доктор філософських наук, професор, ректор Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, член-кореспондент Національної академії наук України, академік Національної академії педагогічних наук України;

Горінов Павло Валерійович – кандидат юридичних наук, директор Навчально-наукового інституту права та політології, доцент кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, заслужений працівник соціальної сфери України;

Драпушко Ростислав Григорович – кандидат філософських наук, проректор з науково-педагогічної роботи (адміністративно-господарська діяльність), доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики УДУ імені Михайла Драгоманова, заслужений працівник соціальної сфери України;

Сопілко Ірина Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, керівник апарату Національної комісії з радіаційного захисту населення України, головний науковий співробітник Науково-дослідного центру «Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка» ННІ права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова, заслужений юрист України;

Торбін Григорій Мирославович – доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Чемакіна Октябрина Володимирівна – кандидат архітектури, доцент Українського гуманітарного інституту.

П 83 **ПРОТИДІЯ ТЕРОРИСТИЧНИМ АКТАМ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ:** збірник матеріалів Наукового форуму. Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 21 червня 2023 р.). – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 396 с.

ISBN 978-966-931-281-5

Збірник матеріалів Наукового форуму «*Протидія терористичним актам у міському середовищі*» присвячено комплексному вивченню проблеми протидії тероризму у міському середовищі. У збірнику представлено результати досліджень, що детально розглядають правові аспекти боротьби з тероризмом у міському середовищі, екологічні наслідки терористичних актів і стратегії екологічного відновлення, психологічні наслідки для місцевого населення та підходи до психологічної реабілітації, соціальні наслідки тероризму та розвиток стійкого соціального середовища, а також архітектурні рішення для забезпечення безпеки та мінімізації наслідків терористичних актів.

Збірник розраховано для науковців, фахівців та інших зацікавлених осіб, які досліджують проблематику протидії терористичним актам з правових, екологічних, психологічних, соціальних, архітектурних аспектів та охорони здоров'я.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори матеріалів.

УДК 343.326-048.66(477-21)
DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-NF_NNIPiP_2023

ISBN 978-966-931-281-5

© Автори публікацій, 2023
© Навчально-науковий інститут права та політології, 2023
© Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023

УДК 159.9:616.89-058.64

ЄВТУШЕНКО ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

НАСЛІДКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ

У зв’язку із терористичними та військовими діями, що здійснюються на території України країною-агресором, з’являються нові виклики, які пов'язані із наслідками дії травматичного стресу. Військовослужбовці, які перебувають в зоні активних бойових дій піддаються впливу стресових факторів високої інтенсивності, що може спричинити віддалені наслідки, що пов’язані із ризиком зростання посттравматичного стресового розладу та інших розладів.

Зростання навіть окремих симптомів може спричинити зниження соціальної адаптації, негативні зміни в житті військовослужбовців, зокрема проблеми на роботі, сім’ї, соціальному оточенні.

Бойова психологічна травма буває гострою та хронічною. Гостра травма виникає на полі бою та проявляється через ступор, відсутність реакцій, або ж навпаки, виникає підвищена збудливість. Хронічна травма розвивається унаслідок тривалої дії травматичного стресу та може проявлятися через вибухи агресії, тривожні стани, підвищену спостережливість, страх, а також призводить до зміни поведінки та реакцій.

Військовий стрес відносять до стресів, що мають екстремальний характер, що виходить за межі людських переживань породжує відчуття жаху та безпорадності.

Наслідком травматичного впливу є виникнення посттравматичного стресового розладу (ПТСР). A. Shalev виділив такі фактори ризику виникнення посттравматичного стресового розладу: дотравматична вразливість – це наявність розладів у сім’ї, стать, особистісні якості, попередній негативний досвід, рання травматизація тощо; силу стресора та підготовленість до неочікуваних подій; посттравматичні фактори, до яких відносять наявність підтримки, гостроту симптоматики тощо [4].

M. J. Horowitz описав три основні групи симптомів, що характерні для посттравматичних проявів: надмірне збудження, що включає порушення сну, нав’язливі згадки, вегетативну лабільність; прояви депресивного настрою, які пов’язані із емоційним заціпеніння, відчуттям безвиході, розпачу, притуплення почуттів; риси реагування, які пов’язані із наявністю сліпоти, глухоти, нервового тремтіння чи паралічу [1].

Серед стадій розвитку посттравматичного стресового розладу виділяють гострі афективні реакції, що є наслідком досить сильного переживання, оскільки в бою наступає емоційне виснаження, спустошеність. Після повернення із зони активних бойових дій ветерани відзначають через певний проміжок часу відсутність емоційного напруження, флешбеків, до них повертається звичний

ритм життя. Але може виявитися, що це є латентний прихований період формування ПТСР. Після цього можуть виникати невротичні реакції, далі можна спостерігати патологічні зміни характеру, що можуть проявлятися впродовж тривалого періоду. Невротичні реакції і дії залежать від особистісних, генетичних, соціальних аспектів.

Формування бойової травми супроводжується емоційними, фізичними, поведінковими порушеннями: підвищена спостережливість, вибухові реакції, відсутність емоції, агресивність, порушення пам'яті та концентрації уваги, депресія, загальна тривожність, втеча від реальності, зловживання психоактивними речовинами, флешбеки, галюцинації, порушення сну, суїцидальні думки, провина того, хто вижив.

Переживання флешбеків може спричинити у демобілізованих погіршення працездатності, прагнення уникати думок про травматичні ситуації, а також – відсутність бажання спілкування із оточуючими, до яких з'являється недовіра, що спричиняє виникнення у ветеранів підозріливості, замкнутості, неможливість справитися з обов'язками. Серед віддалених наслідків можна спрогнозувати виникнення алкоголізму та наркоманії.

R. Mayou до психопатологічних наслідків відносив гострі стресові розлади, тривожні розлади, депресію, сімейні проблеми, ПТСР та симптоми уникнення. До психологічних змін можна віднести виникнення підозріливості, агресивної поведінки, зміну ціннісних орієнтації, відсутність адекватних копінг стратегії, обмеженість соціальних зв'язків, наявність почуття ненависті, агресії, помсти. Соціальними наслідками пережитих травматичних ситуації є соціальна дезадаптація, що породжує погане самопочуття тривожність, емоційну нестійкість, відсутність бажання спілкуватися з рідними, близькими, побратимами, низький рівень самоконтролю [3].

На думку M. Kotler у ветеранів відзначається високий рівень схильності до суїциду та проявляється імпульсивність у поведінці [2].

Також серед ризиків, що пов'язані з бойовим стресом є зниження відчуття цінності життя та відповідальності за агресивну поведінку, адже психіка військовослужбовця налаштована вижити в бою за будь-яких умов.

Таким чином, імовірність розвитку наслідків бойової психологічної травми залежить від важкості перенесеного стресового впливу, тривалості перебування в умовах військових дій, що може спричинити виникнення таких розладів як психопатологічні, психологічні, соціальні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Horowitz M. J., Wilner N., Kaltreider N., Alvarez W. Signs and symptoms of posttraumatic stress disorder *Arch. Gen. Psychiatry*. 1980. Vol. 37. P. 85-92.

2. Kotler M., Iancu I., Efroni R., Amir M. Anger, impulsivity, social support, and suicide risk in patients with posttraumatic stress disorder. J Nerv Ment Dis 2001; 189. P. 162-167.

3. Mayou R., Farmer A. Trauma. Brit Med J 2002; 325. P. 426-429.

4. Shalev A.Y., Freedman S., Peri T. et al. Prospective study of posttraumatic stress disorder and depression following trauma. Am J Psychiatry 1998; 155: 630-637.